

yürütmek fonksiyonu da pek belirli değildi. Kanunî döneminde gelen R. K. ların biyografilerinden sonra Nişancı Kalemi (ofisi)nin yapısı personel ve görevleri naklediliyor.

Bundan sonra Defterdarların görevleri ve ofisin yapısı üzerindeki açıklamalara geçiliyor. Rumeli Defterdarı Rumeli kıtasının maliyesi ve hasları ile meşgul olur ve erkân-ı devletten (en yüksek rütbelilerden) sayılır. Yazar onun bütün imparatorluk maliyesi üzerinde birinci derecede söz sahibi olduğunu kabul ediyor (s. 58). Haleb Defterdarlığı ki (Arab vilayetlerinin maliyesi ile meşguldür) Kanunî devri sonlarında ihdas edilmiştir. Başdefterdarın makamında (ikametgâhda) kurulan ve mali mahkeme görevini gören divanın bu dönemde mevcut olduğuna dair bir delil yoktur. Defterdarlar bütün Osmanlı maliyesini yönetir ve malî meselelerle ilgili fermanların istihsaline yetkilidirler. (s. 59).

III. Bölümde Kaçlıyadadaki işlerin, vesikaların hazırlanması sürecinin ve muamelâtın üzerinde duruluyor (s. 64-120). J. Matuz incelediği vesikaları Ahidnâmeler (bir anlaşma mahiyeti olanlar) nâme (normal nota'lar) ve hükümler (herhangi bir konudaki emirler) olarak tasnif etmiştir. Bunlar Divan-ı Hümayunda Mühimme defterlerine işlenip kaydedilirdi. Bu arada bu fermanların ulaşacağı yere nasıl gönderildiği veya verileceği konusu da açıklanıyor (s. 80-89). Vesikaların saklanması konusuna ise (89-91. sahifeler) arasında değiniliyor, ilk mahzen-i evrak Yedikule'de idi. Sonra At meydanı'nda saklanmıştır. Yazar, nâme (s. 93-101) hüküm (s. 101-114) lerin diplomatik yönden analizini yapıyor. 121-152. sahifeler arasında Kanunî dönemine ait 16 adet belgenin yayını (emansasyon) ve almanca çevirisi yapılmıştır. Bu belgelerin orijinallerinin fotokopileri de ekte yer alıyor. 46 yıl süren Kanunî döneminde takriben 2300 nâme kaleme alınmıştır. Bu dönem boyunca Osmanlı merkez kaçlıyasında kaleme alınan bütün hükm ve ahidnâme gibi vesikaların sayısını ise yaklaşık olarak 70.000 civarında hesaplıyor (s. 119). Bu sadece ahkâm-ı mühimme olup, ahkâm-ı şikâyet ve maliyyeye ilişkin belgelerle sayı 150.000 e ulaşmaktadır (s. 120). Böylece nişancı ve defterdarın ofisindeki sayıları 25'i bulan sekreter yılda ortalama 3400 adet (adam başına 136 tane) yazıyı kaleme almak zorundaydılar.

Dr. İLBER ORTAYLI

JOSEF MATUZ, *Krimtatarische Urkunden im Reichsarchiv zu Kopenhagen* (Kopenhagen Kraliyet arşivindeki Kırım - Tatar vesikaları) Freiburg 1976, Klaus Schwarz Verlag, mimeograph 348 s. XXX levha=İslamkundliche Untersuchungen 37.

Josef Matuz, bu çalışmasıyla Osmanlı İmparatorluğunun imtiyazlı emirliklerinden Kırım Hanlığı'nın kaçlıyaya sistemini ve Danimarka Krallığı ile olan dış ilişkilerini aydınlatmayı amaçlıyor. Bunun için Danimarka arşivlerinde bulunan Kırım hanlarına ve Kalgay, Nureddin gibi önde gelen yöneticilere ait 27 adet vesikayı tahlil ediyor.

Yazar 17. yüzyılda Kırım hanlığının yönetim örgütünü tasvir eden bir giriş yapıyor. Bu girişte yazar sorun yaratacak bazı açıklamalarda bulunuyor. Bunlardan birincisi Kırım'ın güney sahillerinde yaşayan *tat* adını alan bir guruptur. Burada yazar Minorsky'ye başvuruyor ama Oğuz gurubuna dahil Türkçe kullanan bu ahalinin niçin "Tat" diye adlandırıldığı sorusu bu açıklama (s. 4) ile cevaplandırılmış değil. İkinci nokta; Han'ın birinci dereceden veliahdı sayılan "Kalgay"ın J. Matuz tarafından "Kalğa" olarak telafuzunun nedeni de bu konuda kaynak olarak gösterdiği makaleye rağmen aydınlanmış değildir*.

İkinci bölümde Matuz 17. yüzyılın ikinci yarısında Kırım Hanlığı ve Danimarka Krallığı arasındaki ilişkiler üzerinde etraflıca durmaktadır (s. 20-58). Ardından arşivdeki yarlıklar üzerinde içerik tahlili yapıyor. Bu bölümde vesikalar hakkında diplomatika ve üslûb açısından açıklamalar yer alıyor (s. 59-80). Matuz bugüne kadar Kırım Hanlarına ait vesikaların dilinin pek incelenmediğini belirterek burada bir denemeye girişiyor. Ancak belirttiği gibi (s. 82-83) Kırım Hanları ve diğer yüksek rütbeliler Danimarka ile olan yazışmalarda Osmanlı Türkçesini kullanmışlardır. Bununla beraber incelenen vesikalarda mahalli lehçeye ait elamanlar vardır. Bunlara yazar işaret ediyor ve tahlilini yapıyor (s. 83-117). Görünüşe göre Kırım Hanlık kançılıyası, süzeren devlet olan Osmanlı İmparatorluk kançılıyasının stilini kavrayıp taklid etmiştir (s. 118). Bununla beraber mahalli dil'in karışımı her zaman görülmektedir.

J. Matuz 125-313. sahifeler arasında kullandığı 27 adet vesikayı emandasyonunu yaparak, Almanca tercümeleriyle birlikte yayınlıyor. Konuyla ilgili kaynaklar ve indexten sonra vesikaların orijinalinin fotokopileri yer alıyor.

Dr. İLBER ORTAYLI

* Kırım Hanlığının teşkilat tarihine ait iki eser bu konuda aydınlatıcı olabilir. Martin Bronevskiy, "*Tartariae Descriptio*" —Zapiskiy *Odesskogo obsçestvo* dergisinin ilk sayısında Rusçası basılmış olan bu Polonya elçilik raporu 1578 yılına aittir. K. Ortaylı tarafından Türkçeye çevrilmiştir. *Kırım Ayyıldız Matb.* (Ankara, 1970).

Sıroçkovski, *Mehemmed Giray Han Tarihi* çev. K. Ortaylı T.T. Kurumu Kitaplığı, Yazmalar bölümü.